

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Сьомкіна І.С.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка*

СІМ'Я, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ, ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується трансформацією всіх сфер суспільного життя, що знаходить відображення у функціонуванні сім'ї як соціального інституту. Сім'я є найкращим природним середовищем для людини, для виховання, захисту й розвитку дітей, важливим фактором їх соціалізації. Сьогодні сім'я як соціальний інститут переживає гостру кризу, причинами якої є зовнішні протиріччя (між суспільством і сім'єю), а також внутрішньосімейні суперечності, які призводять до збільшення кількості неблагополучних сімей, розлучень, що не сприяє успішному вихованню та розвитку дітей у сім'ї, реалізації ними своїх прав, задоволення потреб. Це свідчить про те, що наявні соціально-педагогічні технології підтримки та допомоги сім'ї виявляються, з одного боку, неефективними, а з іншого – поверхневими та недостатньо деталізованими.

У наукових дослідженнях із проблем соціальної педагогіки висвітлено теоретичні підходи до соціально-педагогічної роботи з різними типами сімей (Т. Ф. Алексеєнко, І. Д. Зверева, А. Й. Капська, Л. І. Міщик, І. М. Трубавіна); технології соціально-педагогічної роботи з різними групами клієнтів (Р. Х. Вайнола, Н. В. Задерико, Ю. Й. Поліщук, С. Я. Харченко).

Аналіз наукових підходів до проблем становлення соціально-педагогічних інституцій і створення певної системи допомоги та підтримки сім'ї, що опинилася у складних життєвих обставинах засвідчують, що, не зважаючи на наявність низки соціально-педагогічних теорій та внесок окремих науковців України, таких як О. Безпалько, І. Зверева, І. Пінчук, Ю. Поліщук, С. Толстоухова, К. Шендеровський, в останні десятиріччя у сучасній науці практично відсутній єдиний концептуальний підхід до визначення сутності та змісту ключових понять, у т.ч. й соціально-педагогічної роботи з сім'ями у складних життєвих обставинах. Проблемним полем залишається питання узгодженості термінології, нечітке, а часто і подвійне трактування багатьох понять, що не дозволяє дати точну оцінку новим соціальним явищам та процесам.

Саме тому, метою статті є розкриття сутності соціально-педагогічногосупроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Сім'я, яка опинилась у складних життєвих обставинах – це сукупність осіб, які проживають разом, пов'язані спільним побутом, взаємними правами та обов'язками, серед яких є хоча б одна дитина віком до 18 років і які не в змозі подолати самотійно проблеми, пов'язані з наркотичною або алкогольною залежністю, перебуванням в містах позбавлення волі, ВІЛ-інфекцією, насильством у сім'ї, безпритульністю, сирітством, негативними стосунками в сім'ї, поганим економічним станом, – зазначається в законі України «Про соціальні послуги». Особам, які перебувають у СЖО, держава надає соціальну підтримку. Надання соціальних послуг особам і сім'ям регулюється нормативно-правовими актами, законами України [4].

Розглядаючи напрями соціальної роботи у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, слід зазначити, що основною технологією соціально-педагогічної роботи ЦСССДМ із сім'ями, які входять до категорії «кризових», «неблагополучних», «соціального ризику» є соціальний супровід таких сімей. В Україні термін «соціальний супровід» у науковий обіг було введено у 1999 році. Тоді він стосувався соціальної роботи з прийомними сім'ями. Зараз соціальний супровід став повноправним методом соціальної роботи з багатьма категоріями клієнтів, різними категоріями сімей, у тому числі із сім'ями, що опинилися у складних життєвих обставинах (*далі СЖО*). Соціальний супровід є оптимальним способом для здійснення соціальної підтримки сімей, які перебувають у СЖО, оскільки передбачає тривалу в часі, професійну, всебічну допомогу. *Соціальний супровід* – це вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій сімей, дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу [1].

Супровід – це вид соціальної роботи, в основі якого лежить єдність чотирьох функцій: діагностика сутності проблеми, що виникла; інформація про сутність проблеми і шляхи її рішення; консультації на етапі ухвалення рішення і створення плану вирішення проблеми; первинна допомога на етапі реалізації плану вирішення. Соціальний супровід є формою соціальної підтримки та передбачає надання конкретній особі чи сім'ї комплексу соціальних послуг. Мета соціального супроводу – подолання життєвих труднощів, мінімізація негативних наслідків чи навіть повне розв'язання проблем сім'ї або особи [3].

У межах технології соціального супроводу сім'ї виділяють [2, с. 40-41]:

1) *соціальну опіку* – представлення працівником соціальної служби інтересів сім'ї (чи її члена) в органах влади, різних установах;

2) *соціальний патронаж* – надання соціальних послуг (переважно за місцем проживання) індивідуальним клієнтам і групам ризику, який полягає у постійному соціальному нагляді, регулярному відвідуванні їх житла соціальними та іншими працівниками, надання їм необхідної економічної, соціально-побутової, лікувально-профілактичної допомоги;

3) *соціальну допомогу сім'ї* – передбачає надання соціальними службами, кризовими центрами, соціальними працівниками соціальних послуг відповідно до Закону України «Про соціальні послуги».

Порядок взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, визначає основні етапи роботи з сім'єю: 1) виявлення сімей; 2) соціальне інспектування; 3) визначення потреби сім'ї у соціальному супроводі на засіданні дорадчого органу; 4) соціальний супровід сім'ї; 5) припинення соціального супроводу [4, с. 16].

Соціальний супровід сім'ї, яка потребує допомоги має наступні етапи: 1) підготовчий (вивчення ситуації, встановлення контакту і знайомство, діагностика, планування); 2) реалізація (безпосереднє надання послуг, інтервенція); 3) підсумковий (оцінка і припинення, стабілізація, згортання) [2, с. 41; 3].

Враховуючи все це ми визначаємо *соціальний супровід сімей СЖО* – як вид соціальної роботи, який передбачає здійснення системи комплексних заходів соціальними службами щодо тривалої допомоги сім'ям та їх членам з метою створення сприятливих умов для виходу сім'ї зі складних життєвих обставин, формування власних соціально-психолого-педагогічних ресурсів сім'ї щодо попередження і подолання сімейного неблагополуччя та її подальшого нормального соціального функціонування й розвитку.

Соціальний супровід здійснюється щодо визначеного типу сімей після реабілітаційних заходів з членами сім'ї для попередження рецидивів неблагополуччя; надання можливостей сім'ї для подолання причин і наслідків неблагополуччя, навчання самостійного розв'язання проблем [5, с. 35].

У свою чергу *соціально-педагогічний супровід* – це довготривала, різноманітна допомога різним типам сімей СЖО, яка спрямована на створення умов для ліквідації причин неблагополуччя (чи їх можливої компенсації), форсування формування здатності сім'ї самотужки розв'язувати свої проблеми, долати труднощі, виконувати функції, реалізовувати свій соціальний і виховний потенціал, права в суспільстві; корекцію і покращення внутрішньо сімейних стосунків, стосунків сім'ї із мікро- і макро- середовищем [5, с. 38-39].

Таким чином, для українського суспільства сьогодні є актуальною проблема сімей, які потрапили в складну життєву ситуацію. Вона вимагає свого розв'язання, оскільки сім'я є найкращим середовищем соціалізації дитини, від неї залежить, яким буде наше майбутнє, наше суспільство. Тому важливою постає проблема організації соціально-педагогічного супроводу сімей, реалізація технологічного підходу та налагодження ефективної взаємодії всіх суб'єктів, які здійснюють цю діяльність, а також підбір ефективних форм та методів соціально-педагогічного супроводу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 15.01.2009 № 878-VI. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=878-17>

2. Зберегти сім'ю. Соціальна робота із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах / автори-упорядники: О. М. Мороз, Г. І. Постолюк, Т. В. Семигіна, О. С. Шепіленко. – К.: ЕКМО, 2008. – 160 с.

3. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та

молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/nreg,z0471-08>

4. «Про соціальні послуги» Закон України // Відомості Верховної Ради. – № 10. – 2002.

5. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: [навч. посібник] / І. М. Трубавіна. – К.: ДЦССМ, 2002. – 132 с.

Шулик Т.В.

аспірант,

Донбаський державний педагогічний університет

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Сучасна педагогічна наука накопичила величезний фонд знань, які розкривають окремі аспекти теорії та практики соціально-педагогічної профілактики адиктивної поведінки студентської молоді, і може виступати науковою основою сучасних педагогічних досліджень. Проте, формування молоді в складних соціокультурних умовах, криміногенність суспільства, падіння суспільної моралі, відсутність достатньої кількості педагогів, практичних психологів та соціальних працівників, які володіють технологіями практичної профілактичної роботи тощо є тими чинниками, які перешкоджають нормальному розвитку сучасної молоді, і потребують удосконалення й оновлення наявних підходів у боротьбі з негативними явищами в молодіжному середовищі.

Мета – на основі аналізу наукової літератури визначити стан розробки проблеми соціально-педагогічної профілактики адиктивної поведінки студентської молоді України в другій половині ХХ століття.

Для ґрунтовного та вичерпного висвітлення проблеми дослідження та формування цілісного уявлення про стан соціально-педагогічної профілактики адиктивної поведінки студентської молоді України в другій половині ХХ ст. було проаналізовано навчально-наукові джерела соціально-педагогічного, історичного, психологічного, медичного змісту, урядові документи другої половини ХХ століття, законодавчі постанови, накази, рішення Міністерства освіти УРСР, стенографічні звіти з'їздів керівного органу країни, річні звіти про роботу вищих навчальних закладів, протоколи вчених рад, протоколи та довідки обласних комітетів комсомолу, довідки про роботу середніх спеціальних навчальних закладів, звіти комісій Міністерства вищої освіти про роботу окремих навчальних закладів, звіти Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів тощо.

Опрацьовану літературу нами було поділено на три групи. До першої групи ми віднесли матеріали та документи з'їздів керівного органу країни; нормативні документи, які були опубліковані в офіційному виданні